

Ελεγχόμενοι και Περιορισμένοι:
Αποκαλύπτοντας τον Αντίκτυπο
του
Τεχνολογικά Καθοδηγούμενου
Ελέγχου στην Κλειστή Ελεγχόμενη
Δομή της
Σάμου (ΚΕΔ)
Συνοπτική Παρουσίαση

© Romy Van Baarsen

Συνοπτική Παρουσίαση

Η έκθεση **"Ελεγχόμενοι και Περιορισμένοι: Αποκαλύπτοντας τον Αντίκτυπο του Τεχνολογικά Καθοδηγούμενου Ελέγχου στην Κλειστή Ελεγχόμενη Δομή της Σάμου (ΚΕΔ)"**, διερευνά τον αντίκτυπο της τεχνολογικής επιτήρησης στους ανθρώπους στην ΚΕΔ της Σάμου. Εστιάζει στην πρακτική αφαίρεσης κινητών τηλεφώνων από ανθρώπους σε κίνηση κατά την άφιξη τους στο νησί, καθώς και στη λειτουργία δύο χρηματοδοτούμενων από την Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) συστημάτων επιτήρησης: του "Κένταυρος" και του "Υπερίων". Η έκθεση αποτελεί το αποτέλεσμα μιας ετήσιας έρευνας, χρηματοδοτούμενης από το Digital Freedom Fund, που διεξήχθη από τις οργανώσεις I Have Rights (IHR) και Border Violence Monitoring Network (BVMN) από τον Δεκέμβριο του 2023 έως τον Δεκέμβριο του 2024. Βασισμένη σε συνεντεύξεις ανθρώπων σε κίνηση, εργαζομένων και ειδικών, καθώς και σε έρευνα γραφείου, αιτήσεις πρόσβασης σε δημόσια έγγραφα (FOI) και Αιτήσεις Πρόσβασης Υποκειμένου στα Δεδομένα (DSARs), η έκθεση αναλύει τις επιπτώσεις της τεχνολογίας στην ιδιωτικότητα και στα θεμελιώδη δικαιώματα και ελευθερίες.

Πλαίσιο: Η ΚΕΔ Σάμου, χρηματοδοτούμενη από την ΕΕ, αποτελεί μια δομή αιτούντων άσυλο, η οποία αποτυπώνει την αυξανόμενη εξάρτηση από την τεχνολογία για τον περιορισμό της κίνησης, την παρακολούθηση, τον έλεγχο και την διαχείριση της μετανάστευσης. Χαρακτηρίζεται από εκτεταμένα μέτρα επιτήρησης, όπως προηγμένα τεχνολογικά συστήματα, σημεία ελέγχου, πολλαπλά στρώματα συρματοπλέγματος και αυξημένη αστυνόμευση, δημιουργώντας συνθήκες που προσομοιάζουν σε ανοιχτή φυλακή. Οι άνθρωποι σε κίνηση βιώνουν συνθήκες πραγματικής - *de facto* - κράτησης, συχνά σε υπερπλήρεις και ακατάλληλες εγκαταστάσεις, όπου η αδυναμία κάλυψης των βιοτικών αναγκών τους αποτελεί τον κανόνα και όχι εξαίρεση. Λειτουργώντας στο πλαίσιο των αποτρεπτικών πολιτικών της Ελλάδας και χρηματοδοτούμενες από την ΕΕ, οι ΚΕΔ αναδεικνύονται σε πρότυπο του Νέου Συμφώνου για τη Μετανάστευση και το Άσυλο της ΕΕ, εγείροντας ανησυχίες για την εξάπλωση αντίστοιχων περιοριστικών και απάνθρωπων δομών στην Ευρώπη. Συνεπώς, η διερεύνηση της χρήσης τεχνολογιών στις ΚΕΔ, εν μέσω μιας ευρύτερης τάσης ενίσχυσης της επιτήρησης και του ελέγχου των ανθρώπων σε κίνηση, κρίνεται απαραίτητη.

Μεθοδολογία: Η έρευνα περιλαμβάνει ημιδομημένες συνεντεύξεις με 59 ανθρώπους σε κίνηση που διέμεναν ή είχαν διαμείνει στην ΚΕΔ Σάμου, 7 εργαζομένους στην ΚΕΔ και 9 ειδικούς, όπως δημοσιογράφους και ακαδημαϊκούς. Επιπλέον αξιοποιήθηκαν δημόσια διαθέσιμα έγγραφα, ενώ υποβλήθηκαν αιτήσεις πρόσβασης σε δημόσια έγγραφα (FOI) προς γνώση δημοσίευτων πληροφοριών, πολλές από τις οποίες απορρίφθηκαν ή αγνοήθηκαν, καθιστώντας αναγκαίες πρόσθετες ενέργειες και, τελικά, την υποβολή σχετικής καταγγελίας στον Ευρωπαϊό Διαμεσολαβητή. Επιπρόσθετα, λήφθηκαν υπόψη Αιτήσεις Πρόσβασης Υποκειμένου στα Δεδομένα (DSARs), που υποβλήθηκαν εκ μέρους του προσωπικού της IHR και ανθρώπων σε κίνηση, μέσω των οποίων αποκαλύφθηκαν σημαντικές πληροφορίες σχετικά με τις πολιτικές επεξεργασίας δεδομένων, αποκτώντας παράλληλα πρόσβαση σε εκατοντάδες ώρες βιντεοσκοπημένου υλικού από την ΚΕΔ.

Κύρια Ευρήματα:

1) Ευρεία πρακτική αφαίρεσης κινητών τηλεφώνων: Το 88% των ανθρώπων σε κίνηση που ερωτήθηκαν ανέφεραν ότι η Ελληνική Αστυνομία τους αφαίρεσε το κινητό τους τηλέφωνο. Το 58% των ατόμων που τους αφαιρέθηκαν τα κινητά τους τηλέφωνα ανέφεραν

ότι τους ζητήθηκε να τα ξεκλειδώσουν ή να παρέχουν κωδικούς πρόσβασης. Σε πολλές περιπτώσεις, οι συσκευές επιστράφηκαν με ενδείξεις χρήσης, όπως σύνδεσή σε ασύρματο δίκτυο WiFi, αλλαγές στη στάθμη της μπαταρίας και εφαρμογές σε κατάσταση λειτουργίας. Η διάρκεια της αφαίρεσης κυμαίνονταν από μερικές ώρες έως αρκετές ημέρες και σε ορισμένες περιπτώσεις έφτασε έως και δύο εβδομάδες. Η νομική βάση αυτής της πρακτικής όπως και ο σκοπός της παραμένουν ασαφείς, με την ΕΛ.ΑΣ να αρνείται την ύπαρξη της. Επιπλέον, δεν είναι ακόμη γνωστό αν μέσω αυτής εξάγονται δεδομένα και αν ναι σε ποιο βαθμό.

Οι συνεντεύξεις αποκαλύπτουν έλλειψη διαφάνειας στην παροχή πληροφοριών σχετικά με την αφαίρεση των κινητών τηλεφώνων. Από τους 52 ερωτηθέντες των οποίων το τηλέφωνο είχε αφαιρεθεί το 96% δήλωσε ότι δεν ενημερώθηκε για τους λόγους αυτής της αφαίρεσης. Το 90% ανέφερε ότι δεν ένιωθε ότι υπήρχε δυνατότητα να αρνηθεί να παραδώσει το κινητό του τηλέφωνο. Το 54% περιέγραψε ότι ένιωθε φόβο, αδυναμία, ανησυχία, στενοχώρια και/ή άβολα όταν αφαιρέθηκε το τηλέφωνό του.

Συνολικά, η αφαίρεση τηλεφώνων θεωρήθηκε από ανθρώπους σε κίνηση η πιο επεμβατική χρήση της τεχνολογίας στη Σάμο, καθώς τους στερεί τη δυνατότητα επικοινωνίας με τα αγαπημένα τους πρόσωπα, αυξάνει την απομόνωσή και την ευαλωτότητα τους και δημιουργεί κινδύνους έκθεσης προσωπικών δεδομένων τους αποθηκευμένων στις συσκευές τους.

2) Ο Κένταυρος αποτελεί ένα πληροφοριακό σύστημα ασφάλειας που επιβλέπει την ΚΕΔ μέσω καμερών CCTV και εναέριων drones. Χρησιμοποιεί τεχνητή νοημοσύνη (AI) για την ανάλυση κίνησης, ανιχνεύοντας και επισημαίνοντας ύποπτες συμπεριφορές, ενώ παράλληλα αποστέλλει ειδοποιήσεις στις αρχές, με τις ζωντανές ροές να επιτηρούνται εξ αποστάσεως από το Ελληνικό Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου στην Αθήνα. Σύμφωνα με τους ερωτηθέντες, οι κάμερες είναι τοποθετημένες σε κοινόχρηστους χώρους, όπως σε καντίνες και διαδρόμους, όπου λόγω υπερπληθυσμού κάποιοι αναγκάζονται να κοιμούνται στο πάτωμα αυτών.

Η χρήση των καμερών CCTV και των drones προκάλεσε ανάμεικτες αντιδράσεις μεταξύ των ανθρώπων σε κίνηση που συμμετείχαν στη μελέτη. Το 46% από τους 57 ερωτηθέντες που γνώριζαν την παρουσία καμερών CCTV ανέφεραν ότι ένιωθαν πιο ασφαλείς λόγω της παρουσίας τους, ενώ το 26% εξέφρασε νευρικότητα, άγχος ή φόβο. Αντίθετα, από τους 37 ερωτηθέντες που γνώριζαν για την επιτήρηση μέσω drones, μόνο το 16% ανέφερε ότι ένιωθε πιο ασφαλές, ενώ το 32% ανέφερε ότι ένιωθε ανησυχία, άγχος, φόβο ή αίσθηση επιτήρησης. Από τους 7 εργαζόμενους που συμμετείχαν στη μελέτη, το 86% δήλωσε ότι ένιωθε άβολα ή επιτηρούμενο από τις κάμερες, ενώ μόνο ένας γνώριζε ότι το κέντρο επιτηρείται από drones.

Η έρευνα αποκαλύπτει ότι οι ελληνικές αρχές, κατά παράβαση του σχετικού τους καθήκοντος, δεν παρείχαν επαρκείς πληροφορίες σχετικά με την επιτήρηση. Το 92% των ανθρώπων σε κίνηση ανέφερε ότι δεν είχε ενημερωθεί για την παρακολούθηση CCTV στην ΚΕΔ Σάμου, ενώ το 85% δεν είχε δει καμία σήμανση για τη χρήση των καμερών. Παράλληλα, το 100% των εργαζομένων επιβεβαίωσε ότι ούτε είχε λάβει σχετική ενημέρωση ούτε είχε παρατηρήσει σήμανση που να υποδεικνύει ότι η ΚΕΔ της Σάμου επιτηρείται από τέτοιες τεχνολογίες.

Η Ελληνική Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα και η Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Θεμελιωδών Δικαιωμάτων επέκριναν το Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου για την αποτυχία του να παρέχει σαφείς πληροφορίες σχετικά με την επιτήρηση στην ΚΕΔ της Σάμου. Ενώ η κυβέρνηση υποστηρίζει ότι η επεξεργασία δεδομένων βασίζεται σε νόμιμα συμφέροντα ή σε συγκατάθεση των υποκειμένων, οι συνεντευξείς αποκαλύπτουν ότι σχεδόν όλοι οι ερωτηθέντες, τόσο άνθρωποι σε κίνηση όσο και εργαζόμενοι, δεν είχαν ενημερωθεί και δεν θυμούνταν να έχουν δώσει τη συγκατάθεσή τους. Το γεγονός αυτό εγείρει σοβαρά ερωτήματα σχετικά με τη νομιμότητα της επεξεργασίας δεδομένων και τον σεβασμό της ιδιωτικότητας και άλλων θεμελιωδών δικαιωμάτων.

3) Το "Υπερίων" είναι ένα σύστημα διαχείρισης πρόσβασης που χρησιμοποιεί βιομετρικά δεδομένα και επαλήθευση μέσω Κάρτας Ταυτότητας για την είσοδο και έξοδο από τις εγκαταστάσεις των ΚΕΔ. Οι άνθρωποι σε κίνηση υποχρεούνται να σαρώνουν τα δακτυλικά τους αποτυπώματα και τις βιομετρικές τους κάρτες για να εισέρχονται, να εξέρχονται και, σε ορισμένες περιπτώσεις, να κινούνται εντός των εγκαταστάσεων. Αντιθέτως, οι εργαζόμενοι, που συμμετείχαν στη μελέτη, εισέρχονται μόνο με την επίδειξη της εθνικής τους ταυτότητας, χωρίς τη χρήση βιομετρικών στοιχείων. Αξίζει να σημειωθεί ότι το σύνολο των εργαζομένων που συμμετείχαν στη μελέτη (100%) αρνήθηκε να καταχωρήσει τα δακτυλικά του αποτυπώματα για την πρόσβαση στην ΚΕΔ της Σάμου. Όσον αφορά τη διαφάνεια, το 71% των ανθρώπων σε κίνηση που συμμετείχαν στη μελέτη ανέφερε ότι δεν είχε ενημερωθεί για τον σκοπό της συλλογής δακτυλικών αποτυπωμάτων, γεγονός που συνιστά σαφή παραβίαση των απαιτήσεων του ΓΚΠΔ για γνωστοποίηση των λόγων συλλογής δεδομένων και των δικαιωμάτων των ατόμων. Παρότι η λήψη δακτυλικών αποτυπωμάτων προκάλεσε λιγότερες ανησυχίες σε σύγκριση με την αφαίρεση των τηλεφώνων ή τα τεχνολογικά μέσα επιτήρησης, το 22% των ανθρώπων σε κίνηση που συμμετείχαν στη μελέτη ανέφερε ότι ένιωθε δυσφορία. Επιπλέον, πολλοί εξέφρασαν ενόχληση για τη χρονοβόρα διαδικασία εισόδου και εξόδου, με την ύπαρξη μεγάλων σειρών αναμονής, πολλαπλών ελέγχων ασφαλείας και αυστηρών περιορισμών, περιγράφοντας συνολικά τις συνθήκες ως παρόμοιες με φυλακή.

4) Συνολική Επίδραση: Οι απόψεις των ερωτηθέντων σχετικά με τις τεχνολογίες στην ΚΕΔ Σάμου διέφεραν. Από τους ανθρώπους σε κίνηση, το 34% θεώρησε ότι βελτίωσαν την ασφάλεια, το 17% περιέγραψε την εμπειρία του ως φυλάκιση, επικαλούμενο τα μέτρα παρακολούθησης, όπως τις κάμερες και τη σάρωση δακτυλικών αποτυπωμάτων, ενώ το 22% ανέφερε ότι δεν επηρεάστηκε. Παράλληλα, το 100% των εργαζομένων δήλωσε ότι οι τεχνολογίες δεν τους έκαναν να αισθάνονται πιο ασφαλείς. Ωστόσο, είναι χαρακτηριστικό ότι, όταν ρωτήθηκαν για τις αλλαγές που θα ήθελαν στις ΚΕΔ, οι άνθρωποι σε κίνηση έθεσαν ως προτεραιότητα τη βελτίωση των βασικών συνθηκών διαβίωσης και δεύτερες στη σειρά τις ανησυχίες τους για τις τεχνολογίες που χρησιμοποιούνται για τον έλεγχο και την παρακολούθηση εντός των ΚΕΔ. .

5) Επιπτώσεις στα Δικαιώματα: Η μελέτη αναδεικνύει σοβαρές ανησυχίες για πιθανές παραβιάσεις θεμελιωδών δικαιωμάτων, οι οποίες μεταξύ άλλων περιλαμβάνουν:

- **Δικαίωμα στην Ιδιωτικότητα:** Η παρεμβατική παρακολούθηση, η αφαίρεση κινητών τηλεφώνων, η συλλογή βιομετρικών δεδομένων και η εκτενής χρήση καμερών θέτουν σοβαρό κίνδυνο για πιθανές παραβιάσεις της ιδιωτικής ζωής και για παράνομη επεξεργασία και χρήση προσωπικών δεδομένων.
- **Δικαίωμα στην Πληροφόρηση:** Η έλλειψη διαφάνειας στη συλλογή, επεξεργασία και κοινοποίηση δεδομένων αφήνει τα άτομα ανενημέρωτα για τα δικαιώματά τους,

παραβιάζοντας τις απαιτήσεις του ΓΚΠΔ και περιορίζοντας την ικανότητά τους να αναζητήσουν ένδικη προστασία.

- **Ανθρώπινη Αξιοπρέπεια:** Οι συνθήκες διαβίωσης στις ΚΕΔ, σε συνδυασμό με την εκτεταμένη επιτήρηση, δημιουργούν δυσφορία, άγχος και ένα έντονο αίσθημα αδυναμίας, με ορισμένους ερωτηθέντες να παρομοιάζουν την εμπειρία τους με φυλάκιση.
- **Ισότητα και Μη Διάκριση:** Η χρήση βιομετρικών και συστημάτων επιτήρησης με τεχνητή νοημοσύνη (ΑΙ) ενέχει τον κίνδυνο ενίσχυσης φυλετικών και εθνοτικών προκαταλήψεων. Η περιορισμένη διαφάνεια και λογοδοσία σχετικά με τη λειτουργία των αλγορίθμων και τις πηγές δεδομένων ενδέχεται να διευρύνει τις πρακτικές διάκρισης.

Προτάσεις προς την Ευρωπαϊκή Ένωση και τις Ελληνικές Αρχές:

Διαφάνεια και Λογοδοσία:

- Να διερευνηθεί η αφαίρεση κινητών τηλεφώνων από τις αρχές επιβολής του νόμου στη Σάμο και να αποσαφηνιστεί η νομική βάση αυτής της πρακτικής.
- Να δημοσιοποιηθούν οι τεχνικές λεπτομέρειες, οι πηγές δεδομένων και οι μέθοδοι λειτουργίας των συστημάτων "Κένταυρος" και "Υπερίων".
- Να διεξαχθεί και να δημοσιευθεί μελέτη εκτίμησης αντικτύπου στην προστασία προσωπικών δεδομένων για όλες τις τεχνολογίες υψηλού κινδύνου που χρησιμοποιούνται στις ΚΕΔ, σύμφωνα με το άρθρο 35 του ΓΚΠΔ.

Προστασία των Δικαιωμάτων των ανθρώπων σε κίνηση:

- Να σταματήσει η πρακτική αφαίρεσης κινητών τηλεφώνων, καθώς παραβιάζει το δικαίωμα στην ιδιωτικότητα και εμποδίζει την πρόσβαση σε υποστήριξη.
- Να παρέχονται σαφείς και προσβάσιμες πληροφορίες σχετικά με τις τεχνολογίες παρακολούθησης, τον σκοπό τους και την επεξεργασία δεδομένων.
- Να προτιμηθούν λιγότερο παρεμβατικές μέθοδοι για την πρόσβαση στις εγκαταστάσεις, όπως μη βιομετρικές κάρτες ταυτότητας αντί για σάρωση δακτυλικών αποτυπωμάτων.

Διασφαλίσεις κατά των Διακρίσεων:

- Να διασφαλιστεί η αμεροληψία των αλγορίθμων ΑΙ μέσω αυστηρών δοκιμών και ανεξάρτητων ελέγχων.
- Να αξιολογούνται τακτικά οι επιπτώσεις των τεχνολογιών σε ευάλωτες ομάδες και να λαμβάνονται μέτρα για την αποτροπή διακρίσεων.